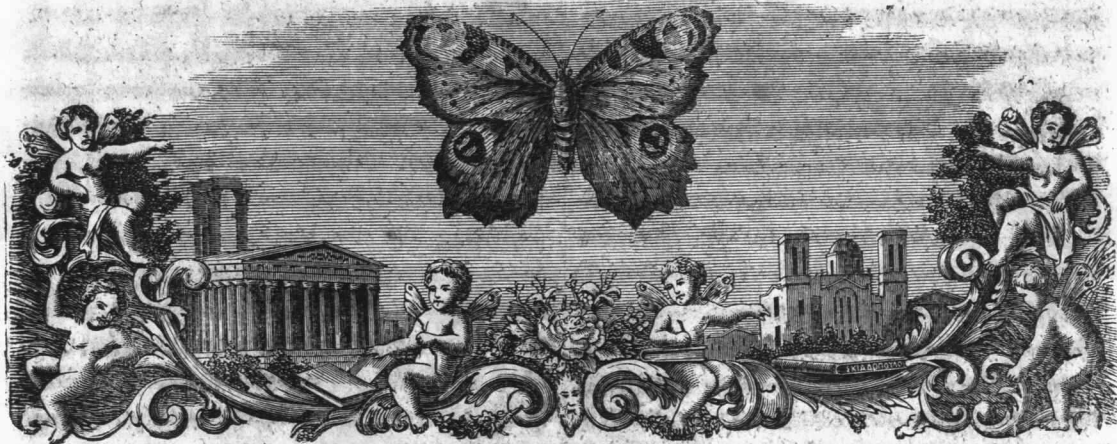

ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ,

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

30 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1865.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 72

Η ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΖ' ΑΙΩΝΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΥΛΗΣ.
(1684—1715)

Γ'.

Τὸ ὄνομα τῶν Μουσουλμάνων, ὁσημέραι τρομερὸν καθίστατο εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἡμισέληνος ἐκυμάτιζεν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Βιέννης, καὶ οἱ γιανισάροι παρέδιδον εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον τὴν Στυρίαν καὶ τὴν λοιπὴν Γερμανίαν. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἀχμέτ·Κιουπρουλὴν μέγας βεζύρης Καρὰ μουσταφᾶς, συγγενὴς τῷ Κιουπρουλῇ, ἀνὴρ ὑπερόπτης καὶ αἰμοδόρος, ἐθέριζε καθ' ἑκάστην τὰς κεφαλὰς τῶν πασάδων ὑποχωρούντων ἐνώπιον τῶν ἐν Γερμανίᾳ συγκεντρωθέντων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς ὑπέστη τὴν τύχην τῶν θυμάτων του· διότι μὴ δυνθεὶς ἵνα εἰσέλθῃ εἰς Βιέννην καὶ ὑποτάξῃ τὴν Οὐγγαρίαν ἐκατατομήθη. Ὁ διαδεχάμενος τοῦτον μέγας βεζύρης Ἰμπραὴμ·πασὰ μετὰ πλειοτέρας τὸλμης ἐβρίφη εἰς τὴν Στυρίαν καὶ Οὐγγαρίαν προσπαθὼν ἵνα κατασυντρίψῃ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λεγεῶνας. Ὁ Πάπας ἐπὶ τέλους, ἐν ὀνόματι τοῦ κινδυνεύοντος χριστιανισμοῦ, νέαν προεκκήρυξε σταυροφορίαν συναεργούς ἔχων τὴν Αὐστρίαν καὶ

Πολωνίαν. Ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία, τέως κατ' ἐπιράνειαν ἀπάθης θεατῆς τῶν διαδραματιζομένων, κατεπεύσθη ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὴν σταυροφορίαν ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἀληθὲς σκοπὸς διεκέρυσσέτο, ἡ ὑπεράσπισις τῆς θρησκείας, τῆς ἐλευθερίας, καὶ τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς μουσουλμανικῆς βαρβαρότητος. Ἡ Ἑνετία, βαρέως φέρουσα τὴν ἐν Κρήτῃ καὶ Δαλματίᾳ ταπεινώσιν, ἐκαραδόκει τὴν στιγμὴν ἵνα ἐκδικηθῇ ἀπεφάσισεν ὅθεν ἵν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τὴν Ἠπειρὸν καὶ Πελοπόννησον, καὶ ἐπωφελομένη τοῦ ἀντιπερισπασμοῦ ἀναλάβῃ καὶ τὴν Κρήτην. Ἀρχιστράτηγος τῆς εἰς Ἑλλάδα ἐκστρατείας διωρίσθη ὁ περίθλεπτος ἥρωας τῆς Κρήτης Φραγκίσκος ὁ Μοροζίνης. Ἄμα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγνωστοποιήθη ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου, ὁ ἐνετὸς βεζίρης, ζυρίσας τὴν γενειάδα καὶ κόψας τὴν κόμην, λάθρα ἔφυγεν ἐπὶ Χίου πλοίου. Οἱ Τούρκοι λυσσῶντες, ἔδραμον εἰς ζήτησίν του, καὶ οἱ εὐρεθέντες Ἑνετικοὶ ὑπάλληλοι ἐβρίφησαν σιτηροδέσμιοι εἰς τὰς φυλακάς. Οἱ Ἕλληνες φρενήρεις ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, ὡς σύνθημα τῆς σφηγῆς, ἀνέμενον τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἐνετῶν. Δοξολογίαι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Ἑλλήνων, πρὸς κατευθῶσιν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ὑπὲρ ἧς τόσαι καρδίαι ἐπαλλοι, τόσα δάκρυα ἐχύθησαν,

καὶ τόσα ὄνειρα συνελαμβάνοντο. Ὁ περιφανὴς Ἡλίας Μηνιαῆς, σπουδάζων τότε ἐν Βενετίᾳ ἀπήγγειλε τὴν ἐξῆς θερμὴν πρὸς τὴν Παρθένον δέησιν ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, κατὰ μίμησιν τοῦ διδασκάλου του Σκούφου, ἐν 1681 ἀποστείναντος παραπλησίαν δέησιν.

« Πίπτοντας εἰς τοὺς παναχράντους σου πόδας, ἄλλο δὲν ἐπιθυμῶ ἀπὸ ἐσέ, παρὰ τὴν ἀμαχόν σου προστασίαν πρὸς βοήθειαν καὶ συντήρησιν τοῦ φιλογρίστου στρατοῦ, πρὸς διωγμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀντιθέου τυράννου. Ἔως πότε, Πανακλήρατε Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὐρίσκηται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας; Ἔως πότε νὰ τοῦ πατὴ τὸν εὐγενικὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θράξ; Ἔως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύωνται ἀπὸ ἡμισὸν φεγγάρι αἱ χώραι ἐκεῖναι εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν ἀπὸ τὴν ἡγασμένην σου γαστέρα ὁ μυστικός τῆς δικαιοσύνης ἥλιος; Ἀχ Παρθένε! ἐνθυμίσου πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον, παρὰ εἰς ἄλλον τόπον, ἔλαμψε τὸ ζωφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Τὸ ἐλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον ὅπου ἔνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς σου Χιοῦ τὸ πρῶτον ὅπου σὲ ἐγνώρισε διὰ ἀληθινὴν μητέρα τοῦ θεοῦ ἀνθρώπου λόγου τὸ πρῶτον ὅπου ἀντεστάθη τῶν τυράννων, ὅπου μὲ μύρια βάσανα ἐγύρευσαν νὰ ἐξεριζώσωσιν ἀπὸ τὰς καρδίαις τῶν πιστῶν τὸ σεβάσμιόν σου ὄνομα. Τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας των, ἐφώτισαν τὰς ἡμαυρωμένας διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ποὺ μὲ τὴν ποιμαγτικὴν των ῥάβδον ἐξώρισαν τοὺς αἰμοθόρους λύκους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον. Ἐτοῦτο τοὺς γεωργοὺς, ὅπου μὲ τὸ ἄροτρον τοῦ Σταυροῦ, καὶ μὲ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίαις, καὶ σπέρνοντες τὸν εὐαγγελικὸν σπόρον, ἐθήρισαν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην. Ἐτοῦτο τοὺς Μάρτυρας, ὅπου μὲ τὸ ἴδιον αἷμα των ἔβαψαν τὴν πορφύραν τῆς ἐκκλησίας. Λοιπὸν εὐσπλαγχνε Μαριὰμ, παρακαλοῦμέν σε, διὰ τὸ χαῖρε ἐκεῖνο ὅπου μᾶς ἐπροξένησε τὴν χαρὰν, διὰ τὸν Ἀγγελικὸν ἐκεῖνον εὐαγγελισμόν, ὅπου ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τὸ προοίμιον, Χάρισαί του τὴν προτέραν του τιμὴν! σήκωσαί το ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος

» ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκήπτρον, ἀπὸ τὴν αἰμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον. Καὶ ἂν ἐτοῦταί μας αἱ φωναὶ δὲν σὲ παρακινοῦσιν εἰς σπλάγχνος, ἃς σὲ παρακινήσωσιν ἐτοῦτα τὰ πικρὰ δάκρυα, ὅπου μᾶς πέφτουσιν ἀπὸ τὰ ὀμμάτια. Ἀλλ' ἀνίσως καὶ τοῦτα δὲν φθάνουσιν, ἃς σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ ἡ παρακάλεσαις τῶν Ἀγίων σου, ὅπου ἀκαταπαύστως φωνάζουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην, φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον, φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην, φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, φωνάζει ἡ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, καὶ δείχνωντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρινῶν, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τοῦ ἐλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν. Ἀποδέξου λοιπὸν Παναγία Παρθένε, τὰ δάκρυά μας, τὰ ὁποῖα σημαδεύουσι τὸ μυστήριον ὅπου εἰς ἐσὲ ἐτελειώθη διὰ τὴν καθὼς τὰ δάκρυα τρέχουσι χωρὶς βλάβημον τῶν ὀμμάτων ἔξι καὶ ὁ θεὸς Λόγος ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν καθαρὰν σου μήτραν δίχως φθορὰν τῆς παρθενίας σου. Δόσαι τόσῃ δυνάμει τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δουκὸς τῶν Ἑνετῶν ἐναντίον τῶν ἀνθρωποκτόνων καὶ αἰμοθόρων βαρβάρων, ὥστε ὅπου νὰ στυσθῇ τελείως τὸ φῶς τοῦ φεγγαρίου, νὰ λάμψῃ περισσότερο τοῦ μυστικοῦ Ἠλίου ἡ ζωοποιὸς ἀκτίνα, νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸν κόσμον ὅλον ἡ δύναμις τοῦ Σταυροῦ, καὶ νὰ δοξασθῇ ἀπὸ ὅλους τὸ ἅγιόν σου ὄνομα. »

Οἱ Ἑνετοὶ κατὰ πρῶτον διήγειραν τὴν Δαλματίαν καὶ Ἀλβανίαν· οἱ δὲ λαοὶ οὗτοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μορλάκου Γιάγκου, ἀπεδίωξαν τοὺς τούρκους, καὶ κατέλαβον τὰς χήρας ἐπ' ὀνόματι τῆς Δημοκρατίας. Ὁ Μοροζίνης κατήλθεν εἰς τὸ ἰονικὸν πέλαγος (1684), καὶ ἀποστείλας τοὺς Ζακυνθίους συνταγματάρχην Παῦλον Μακρὴν καὶ Δοξαράν εἰς Μάννην, προσεκάλεσε τούτους εἰς ἐπανάστασιν. Συνάμα δὲ ἀποβιβάσας τοὺς ἀρματωλοὺς Ἀγγέλην, Μεϊτάνην, καὶ Χορμόπουλο εἰς τὰ περίξ τῆς Βονίτσας, αὐτὸς μὲν ἐπετέθη κατὰ τῆς Λευκάδος καὶ Πρεβέζης, τὰς ὁποίας μετ' οὐ πολὺ διὰ στενῆς πολιορκίας ἐκυρίευσεν· οἱ δὲ ἀρματωλοὶ, πρὸς οὓς ἠνέθησαν οἱ Χρῆστος καὶ Μόσχος Βαλαωρίται, Σπαθόγιαννος ἐκ Ἐπιομέρου καὶ ἄλλοι, διέτρεχον τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Εὐρυ-

τανίαν, πυρπολήσαντες τὸ Ἀγρίνιον, Ἀγγελόκαστρον, Ζαπάντι κλπ. Οἱ Χειμαριῶται ταῦτοχρόνως ἐγερθέντες ἐφόνευσαν τοὺς Τούρκους, καὶ ἀπέστειλαν τὰς κεφαλὰς εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, οἵτινες τοῖς ἀνταπέστειλαν δῶρα, καὶ ὑποσχέσεις βοήθειας. Οἱ Μανιάται κατετρόπωσαν τὸν Σιαβοῦσχ-πασάν, διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου, ὅστις εἶχε δράμει κατ' αὐτῶν ἐπὶ κεφαλῇ 40,000 ἀνδρῶν.

Ὁ Μοροζίνης ἐκ τῶν παραλίων τῆς Ρόμης μετέβη εἰς Πελοπόννησον, ἵνα, ἐνούμενος μετὰ τῶν Μανιατῶν, ἐπιπέσῃ πανταχόθεν κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἐνῶ ἦτο ἠγκυροβολημένος εἰς Οἰνούσας (Σαπιέντζαν), ἀπόστολος τῶν Μανιατῶν τὸν εἰδοποίησεν ἵν' ἀναβάλλῃ τὴν ἀπόβασιν, διότι ὁ Ἰσμαήλ-πασᾶς, ἐπελθὼν ἐπυρπόλησε τὰς κόμας των, καὶ παρέλαθεν ὡς ὁμήρους τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των.

Ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς δημοκρατίας ἀπεβίβασεν 9,000 ἀνδρῶν πρὸς ἐκπόρθειν τῆς Κορώνης, εἰς βοήθειον τῆς ὁποίας ἤρχοντο ὁ Χαλὶλ-πασᾶς τῆς Ναυπάκτου καὶ ὁ Μουσταφά-πασᾶς τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μοροζίνης ἐπιπεσὼν τὴν νύκτα τῆς 31 Ἰουλίου 1685, κατετρόπωσεν αὐτοὺς λαβὼν πολλὰ λάφυρα καὶ σημαίας. Κατὰ πρόσκλησιν δὲ τῶν Μανιατῶν, μεταβὰς ἐκ Κορώνης προσέβαλε τὸ φρούριον τῶν Κυτρίων, ὅπερ ἀμέσως παρεδόθη. Ἐνῶ ταῦτα ἐγίνοντο, ὁ ἐν Ναυπλίῳ προσωρμισμένος ὀθωμανὸς ναύαρχος παρεσκευάζετο εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ἐνετῶν· ἀλλ' ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Αεγενφελδ μετὰ 4,500 Μανιατῶν, καὶ ἄλλων μισθοφόρων τῆς δημοκρατίας ἐξελθὼν ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς αἱ Καλάμαι, ἡ Ζαρνάτα, ὁ Κελεφᾶς, ὁ Πασσαβᾶς. Ἐκείθεν ὁ Μοροζίνης, διορίσας ἀρμοστήν ἐν Λακωνίᾳ τὸν Λορένζον Βενιέρον, μετέβη εἰς Κέρκυραν.

Ἀκολουθῶς ὁ ἀρχιστράτηγος, λαβὼν ἐξ Ἐνετίας ἐπικουρίας, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Πύλου, ἐν ἣ κατέφυγον οἱ δύο πασάδες τῆς Πελοποννήσου Μουσταφᾶς καὶ Τζαφέρ. Στενῶς πολιορκηθεῖσα κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐγκατελείφθη (13 Ἰουνίου 1687) ὑπὸ τῶν πασάδων θέντων προηγουμένως πῦρ ἐν τῇ πυριταποθήκῃ. Τὴν πτῶσιν τῆς Πύλου παρῃκολούθησεν ἡ κυρίεσις τῆς Μεθώνης, Ναυπλίου, Κυπαρισσίας (Arcadia) κλπ.

Ἐνῶ δὲ ὁ Μοροζίνης κατέκτα τὴν Πελοπόννησον, καὶ οἱ ἄρματωλοι τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ Ἠπειρον, οἱ ἐπίσκοποι Φιλόθεος ὁ Σαλόνων, Ἰε-

ρόθεος ὁ Θηβῶν, Μακάριος ὁ Λαρίσσης, Ἰάκωβος ὁ Ἀθηνῶν, καὶ Ἀμβρόσιος ὁ Εὐβοίας, ὑπεκλίνουν τὴν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἐπανάστασιν. Ὁ ἄρματωλὸς τῆς Παρνασσίδος καὶ Δωρίδος Κούρμας ἐπεπεσὼν κατὰ τοῦ Λοιδορικού καὶ τῶν περιχώρων, ἐφόνευσεν τοὺς Τούρκους· συγχρόνως δὲ ὁ ἐπίσκοπος Φιλόθεος ἤγειρε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Σαλόνιοις, καὶ ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἐπαναστατῶν ἀπεδίωξε τοὺς ἐν Παρνασσίδι Τούρκους.

Ὁ Μοροζίνης, μαθὼν ταῦτα, ἔσπευσεν ἵνα μεταβῇ (Ἀύγουστ. 1687) εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον· καὶ μετὰ τινὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν συμπλοκάς, οἱ πολυάριθμοι Τούρκοι, περίτρομοι ἀνεχώρησαν, ἐγκαταλιπόντες εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἐνετο-Ἑλλήνων τὰ φρούρια Πατρῶν, Ρίου, Ἀντιρρίου καὶ Ναυπάκτου. Ὁ σερασκέρης κατέφυγεν εἰς Κόρινθον μετὰ τὰ λείψανα τοῦ στρατεύματός του· ἅμα ὅμως ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Ἐνετοὶ ἐπύρροντο, ἔθηκε πῦρ εἰς τὰς πυριταποθήκας καὶ τινὰς οἰκίας τῆς Κορίνθου· ἀντρέψας δὲ καὶ μέρος τῶν ὄχυρωμάτων ἐφυγὲ διὰ τοῦ ἱσμοῦ πρὸς τὰς Θήβας, ἐγκαταλιπὼν πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον εἰς τοὺς Ἐνετοὺς· λυσσῶν δὲ παρέδωκε πᾶν τὸ κατὰ τὴν διαβάσιν τοῦ Ἑλληνικῶν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν αἰδηρον. Ὁ Κούρμας ὅμως μετὰ πεντακοσίων ἄρματωλῶν, ἀφοῦ διὰ ξηρᾶς ἐβοήθησε τοὺς Ἐνετοὺς εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Ναυπάκτου καὶ τοῦ Ἀντιρρίου, ἔδραμε μετὰ νέων δυνάμεων κατὰ τοῦ σερασκέρου, τὸν ὁποῖον κατετρόπωσε φονεύσας δύο χιλιάδας Τούρκων, καὶ αἰχμαλωτίσας διπλασίους.

Ὁ Μοροζίνης συγκαλέσας ἐν Κορίνθῳ συμβούλιον, ἐν ᾧ παρευρέθη καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῶν Σαλόνων Φιλόθεος, ἀπεφάσισεν ἵνα ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ἐπίσκοπος Ἰάκωβος εἶχεν ἐπαναστατήσῃ, ἀποκλεισθέντων τῶν Τούρκων ἐν τῇ ἀκροπόλει. Τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1687, οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν Τούρκοι, μετὰ στενὴν πολιορκίαν καὶ ἀδιάκοπον κανονοβολισμόν, ὅτε κατεστράφη καὶ ὁ Παρθενὼν, παρεδόθησαν, καὶ ὁ Μοροζίνης προπεμπόμενος ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ἀναριθμήτου λαοῦ, εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ.

Ὁ ἄρματωλὸς Κούρμας καὶ ὁ ἐπίσκοπος Φιλόθεος ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Φθιώτιδος, καὶ κατὰτροπώσαντες τοὺς Τούρκους εἰς Ἰπάτην ἐπολιόρκησαν τὴν Λαμίαν, ἐν ἣ συνεσωρεύθησαν οἱ ἐξ ὅλης τῆς Στερεᾶς διαχθέντες Τούρκοι· ἐκείθεν διηυθύνθησαν εἰς Λοκρίδα, καὶ διώξαντες τοὺς Τούρκους, ἐκυρίευσαν τὴν Ἀταλάντην, καὶ ἐπυρ-

πύλησαν τὰς Θήβας, ὁ Κούρμας ἐν μιᾷ τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους συμπλοκῶν ἐπληρώθη.

Δ΄.

Αἱ ἐν Ἑλλάδι ἀλλεπάλληλοι ἦνται διήγειραν τρομερὰν παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις ἐντύπωσιν, λυσσῶντες δὲ οἱ γιανιτσαροὶ ἐσφαζαν τὸν μέγαν βεζύρην, καὶ καθαιρέσαντες τὸν Σουλτάνον Μαχμουτ ἐνεθρόνισαν τὸν ἀδελφόν του Σουλεϊμάν ἐντεῦθεν προῆλθον αἱ τρομεραὶ ἐκεῖναι τῶν γιανιτσαρῶν ἐπαναστάσεις, καὶ ἐπὶ πολὺ αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ πυρκαϊαὶ ἐλυμκίνοντο τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, μέχρις οὗ ἐγένετο μέγας βεζίρης ὁ ὄντως μέγας Μουσταφᾶς Κιουπρουλῆς (1689). Ἡ Ἐνετία ὠφελουμένη τῆς συγχύσεως ἐπρότεινεν εἰς τὴν Πύλιν τὴν παῦσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἐπὶ τῷ ὄρω ἵνα τῇ παρὰχωρηθῇ ἡ Χαλκίς, Μονεμβασία, Ἀθῆναι, Ναύπακτος, Πρέβεζα καὶ Ἄρτα. Ὁ μέγας βεζίρης, οὐδεμίαν ἀκρόασιν δοὺς εἰς τὰς προτάσεις τῆς Δημοκρατίας, ἀπεφάσισεν ἐν τῇ μεγαλοφυίᾳ του ἵνα ἄνευ πολλῆς αἵματοχυσίας καὶ δαπάνης ἀφαιρέσῃ τὰς κατακτηθείσας χώρας, κηρυσσόμενος, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀχμέτ Κιουπρουλῆ, θιασώτης τοῦ ἑλληνισμοῦ. Διέταξεν ὅλους τοὺς πασάδες ἵνα κολακεύωσι τοὺς χριστιανούς, πρὸς οὓς διεκήρυττεν, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θέλουσιν ἐλαφρυνθῇ οὐδὲν πλέον τῶν κεκκονισμένων πληρόντες (1)· συνάμα κατήγγειλε τὰ εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ χαρταίου προϋπάρχοντα προνόμια, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν ἀκωλύτως θεμελιώσιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν ἐκκλησιῶν. Ἰνα δὲ φέρῃ φοβερώτερον κατὰ τῶν Ἐνετῶν περισπασμὸν ἐξήγαγε τὸν πρὸ ἐπταετίας στενάζοντα εἰς τὸ Μπάνιο Λιβέριον Γερακάρην, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ χριστιανῶν ἡγεμόνων, ἀνηγόρευσεν αὐτὸν Ἡγεμόνα τῆς Μάνης (Μανιάμπεην).

Ὁ Λιμπεράκης, πρὶν ἐγκαταλίπῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνυμφεῦθι τὴν Ἀναστασίαν ἐκ τοῦ εὐγενοῦς οἴκου τῶν Βουχουζεστίδων καταγομένην, καὶ ἀνεψιᾶν τοῦ πρώην ἡγεμόνος τῆς Μολ-

δαυίας Δούκα. Ὁ γάμος οὗτος τόσον ἀνοίκεις διὰ τὴν ἀπόγονον τοῦ Δούκα ἐγένετο διὰ τοῦ ἐξῆς στρατηγήματος. Ὁ Λιμπεράκης εἶχε προηγουμένως ἀρραβωνισθῇ μυστικῶς τὴν Ἀναστασίαν, ἥτις ἵνα μὴ ἐκτεθῇ δίδουσα οἰκειοθελῶς τὴν χεῖρα εἰς ἄνθρωπον τῶν κατέργων, συνεφώνησε ἰν' αὐτὸς μὲν δημοσίως τὴν ζητήσῃ εἰς γάμον, αὐτὴ δὲ προσποιηθῇ ἄρνησιν· καὶ δὴ ἀπέρριψεν ἄλαζκῶνος τὴν δημοσίαν πρότασιν τοῦ Λιμπεράκης, διακηρύττουσα, ὅτι, ὡς ἡγεμονόποις, δὲν ἡδύνατο ἵνα νυμφευθῇ ἕνα πεῖρατῆν. Ὁ Λιμπεράκης μεταβὰς παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ ἐξαίτεται τὴν ἐκδοσιν φερμανίου, διατάσσοντος τὸν πατριάρχην πρὸς τελετὴν τοῦ γάμου. Ἡ Ἀναστασία μὲ δάκρυα προσποιητὰ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς καθικετεύει τὸν πατριάρχην, ἵνα συνοδευόμενός ὑπὸ τῶν ἐγκριτοτέρων ὁμογενῶν μεταβῇ καὶ παρακαλέσῃ τὸν Κιουπρουλὴν πρὸς ἀναστολὴν τοῦ διατάγματος του. Ὁ πατριάρχης ἔρχεται μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων Φαναριωτῶν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Ἀναστασίας πρὸς σύσκεψιν· αὐτὴ δὲ τότε λαβούσα τὸν λόγον, ἀνεπίστως τοῖς εἶπεν ὅτι ὥρμως σκεφθεῖσα ἐνέδωκεν ἵνα νυμφευθῇ τὸν Λιμπεράκην ἐπὶ τῷ φόβῳ μὴ διὰ τῆς ἀριστείας της προσβάλλῃ τὸν μέγαν βεζύρην! οἱ παρευρεθέντες ἐπίσθησαν εἰς τοὺς λόγους καὶ ἐπήνεσαν τὴν ἀπόφασίν της· ἅμα δὲ ἀπεσύρθησαν, ἡ Ἀναστασία εἰσῆγαγεν ἱερέα, ὃν εἶχε κεκρυμμένον ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς, καὶ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου παραχρῆμα ἐτελέσθη.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἡγεμὼν τῆς Μάνης συνέζησε μετ' αὐτῆς εἰκοσιν ἡμέρας, ἔλαβε παρὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου σημαίαν (σανζιάκ) ἄνευ οὐρας, καὶ μετὰ πολυαριθμοῦ συνοδείας ἀνεχώρησε διὰ ξηρὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐγγυηθέντος τοῦ διασῆμου ὁμογενοῦς Κοπάνη περὶ τῆς πίστεώς του. Ἡ δὲ δυστυχὴς Ἀναστασία αἰσχυρῶς ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπ' ἐκείνου πρὸς ὃν προσήνεγκε τὰ πλούτη καὶ τὸν ἔρωτά της, ἐνεδύθη διὰ πικρὸς τὸ ἐνδυμα τῆς χήρας, ὅπερ τὴν συνώδευσε μέχρι τοῦ τάφου.

Συγχρόνως δὲ μετὰ τοῦ Λιμπεράκη, ὁ τέως βεηλέρβης τῆς Ἀνατολῆς Μισιρλι-ζαδὲς, ἀνὴρ ἐμπειροπόλεμος διωρίσθη σερασκέρης τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Μανιάμπεης μετὰ τοῦ σερασκέρου κατεσχώνωσεν εἰς τὰ περίξ τῶν Θηβῶν. Ἐντεῦθεν δ' ἐξέδωκε προκηρύξεις πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας προτρέπων ἵνα προσέλθωσιν εἰς τὴν σουλτα-

(1) Spediti decreti imperiali per tutta la Grecia, Armenia, Macedonia, Bulgaria et Albania, di levar ogni aggravio dalli sudditi Christiani, e che non siano obligati di pagar altro che l'ordinario tributo (Rel. di Cons.) παρὰ Hammer, 42, σελ. 306.

νικὴν κυριαρχίαν. Ὁ Λοκατέλλης καταχωρεῖ τὴν ἐξῆς. « Ἀπὸ ἐμὲ τὸν Μπέην τῆς Μάνης, πρὸς » ἐσᾶς, ἱερεῖς, καὶ προεστοὺς, καὶ ὅλους τοὺς Ἀ- » θηναίους, καὶ τοὺς κατοικοῦντας τὰς νήτους » Σαλαμίνας καὶ Αἰγίνης. Ἀμα λάβετε τὸ παρὸν » μου πρέπει νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὰς πατρίδας » σας, καθὼς πρότερον καὶ ἐγὼ ἄς ἔχω εἰς τὴν » ψυχὴν ὅ,τι κακὸν φαντάζεσθε πῶς θὰ σᾶς κά- » μουν οἱ Τούρκοι. Ἐγὼ σουλτανικὰ διατάγματα » διὰ τῶν ὁποίων σᾶς δίδεται ἀμνηστία διὰ τὰ » πραχθέντα. Μετ' ὀλίγον θὰ ἔλθω αὐτοῦ, Θεοῦ

ρίνθω. Μετὰ δύο αἰματηρὰς συμπλοκάς οἱ Ἐνετοὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, οἱ Τούρκοι παρέδωκαν τὴν πόλιν καὶ τὰ πέριξ εἰς τὰς φλόγας καὶ τὸν σίδηρον. Ἐκείθεν μετὰ τοῦ Σερασκέρη δηοῦντες καὶ ἀφανίζοντες ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἄργους, καὶ πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου. Ἐνῶ δὲ ὁ σερδάρης τοῦ Μωρέως Ἰμβραζίμ-πασᾶς ἐστρατοπέδευεν ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Ἄργους, καὶ ὁ Χασάν-πασᾶς ἐπὶ κεφαλῇς τῶν νομάδων Τουρκομανῶν (Γιουρούκων) διέτρεχε τὴν Πελοπόννησον μέχρι τῆς Τριπολιτσᾶς, ὁ Αἰμπεράκης προσπαθῆ-

ΠΙΟΣ ΜΕΪΤΑΝΗΣ.

» εὐδοκοῦντος, μὲ μεγάλας δυνάμεις, καὶ ὅστις » εἰσκούσει τοὺς λόγους μου καὶ ἐπιστρέψει εἰς » τὴν πατρίδα του θέλει ἀπολαύσει τῆς εὐνοίας » μου ὅσοι ὅμως παρκούσουσι τὴν διαταγὴν μου, » ἄς ᾔνε βέβαιον πῶς μήτε ἡ Σαλαμίς, μήτε ἡ » Αἶγινα, μήτε κανεὶς ἄλλος τόπος θὰ τοὺς δια- » φυλάξῃ ἀπὸ τῆς δικαίας ὀργῆς μου.»

Οἱ Τούρκοι μετὰ τοῦ Αἰμπεράκη ἔλαβον τὴν διὰ τῶν Μεγάρων εἰς Κόρινθον ἄγουσιν. Ὁ Αἰμπεράκης μετὰ 4,000 τῆς ἀκολουθίας του, καὶ ἑτέρων χιλίων τῶν πασάδων Γιουσούφ καὶ Ἀλῆ, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ προσήγγισεν τῇ Κο-

σας ἵνα εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν στενῶς πολιορκουμένην Μονεμβασίαν βοήθειαν καὶ πολεμοφόδια, μετὰ ζημίας ἀπεκρούσθη. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας ὁ Γερσκάκης ἦλθε κατὰ τῆς Ναυπάκτου, τῆς ὁποίας τὴν φρουρὰν προλαβὼν εἶχεν ἐνισχύσει ὁ διοικητὴς τῶν νήσων Μολίνος διὰ τῶν πληρωμάτων τεσσάρων γαλερῶν δηώσας δὲ τὰ περίχωρα, ἀπῆλθε.

Ἐνῶ δ' ἐν Πελοποννήσῳ οἱ μὲν Ἐνετοὶ ἐκλείοντο ἐντὸς τῶν φρουρίων, οἱ δὲ Τούρκοι καὶ ἰδίως οἱ ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μάνης ἦγον καὶ ἔφερον τὰς πεδιάδας, ἡ Στερεὰ ἀπελάμβανε πλήρους ἀνε-

Ξαρτησίας. Εἰς Πελοπόννησον εἶχον μεταβῆ και πολλοὶ 'Ρουμελιῶται, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ υποφέρωσι τὴν ἐκ μέρους τῶν κατακτητῶν περιφρόνησιν, διὰ τὸν φανατισμὸν ἰδίῳ· τῆς ἀλλοθρησκείας, ἐλειποτάκτου μετὰ τῶν ὁμοθρήσκων Σκλαβούνων καὶ μετέβαινον εἰς Στερεάν. Ἐνταῦθα οἱ ἄρματωλοὶ κατέλαβον τὰς οἰκείας ἐπαρχίας· καὶ ὁ μὲν Κούρμας ἐνέμετο τὸ ἄρματωλικὸν τῆς Παρνασσίδος μετὰ μέρους τῆς Δωρίδος καὶ Βοιωτίας, ἔδραν ἔχων τὸ Σάλονα. Ὁ Μειτάνης μετὰ τοῦ Σπαθόγιαννου, τὸ ἄρματωλικὸν τῆς Ἀκαρνανίας, Αἰτωλίας καὶ Ναυπακτίας ἐδρεύων εἰς Κατούναν. Τὸ Χορμόπουλον τὸ ἄρματωλικὸν τῶν Ἀγράφων, περιλαμβάνον μέρος τῆς Εὐρυτανίας καὶ Θεσσαλίας. Ὁ Σπανὸς τὸ ἄρματωλικὸν τῆς Ἰπιάτης· καὶ ὁ Ἀγγέλης Σουμίλας μετὰ τοῦ Χριστοῦ Βαλαωρίτου τὸ ἄρματωλικὸν τῆς Ἠπείρου μετὰ μέρους τοῦ Βάλτου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄρματωλοὶ, ὡς ἀνίδεοι τῆς πολέμικης τακτικῆς, ἀπῆντων δυσχερεῖς περὶ τὴν στρατιωτικὴν διευθέτησιν τῶν ὑπ' αὐτοὺς τόπων, συνεστήθησαν δύο μεγάλα ἄρματωλικά στρατόπεδα· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ συγκαταμάχου Γιαννάκη Λουδορέκα καὶ τοῦ Σκλαβούνου Ἠλίας Δαμιανόβιτς, περιλαμβάνον τὴν Δωρίδα μετὰ τῶν ἄρματωλικῶν τοῦ Κούρμα καὶ Μειτάνη ἔδραν εἶχε τὸ Λοιδορικό· τὸ δὲ δεῦτερον ὑπὸ τοὺς Μποςίναν καὶ Λουποζόβιτς περιελάμβανε τὴν Εὐρυτανίαν καὶ τὰ ἄρματωλικά τοῦ Σπανοῦ καὶ Χορμόπουλου. Οἱ διοικηταὶ τῶν στρατοπέδων τούτων, τρίβωνες περὶ τὰ στρατιωτικά, ὡς ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελέσαντες ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἐν τῇ ἐνετικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἐπώπτεον τὰ ἄνω ἄρματωλικά, ἐπρογύμαζον τοὺς κατοίκους, ὠχύρουν τὰς ἐπικαιροτέρας θέσεις, καὶ ἀπεφάσιζον ἐν συμβουλίῳ περὶ τοῦ τρόπου τῆς προσβολῆς τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένων φρουρίων. Οἱ ἄρματωλοὶ εἰσέπραττον τοὺς φόρους, ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους, διενέμοντο τὰ λάφυρα, καὶ δὲν ἀνεγνώριζον τοὺς Ἐνετοὺς, οἵτινες δὲν ἔπαυσον προσκαλοῦντες αὐτοὺς εἰς ἀναγνώρισιν τῆς κυριαρχείας των. Μόνος ὁ Ἀγγέλης μετὰ τοῦ Βαλαωρίτου ὠρκίσθησαν τοῖς Ἐνετοῖς ὑποταγήν. Οἱ Ἐνετοὶ προσκηρύξαν θάνατον κατὰ παντὸς 'Ρουμελιῶτου δραπετεύοντος ἐκ Πελοποννήσου· μολονότι δὲ ἡ προκήρυξις αὕτη ἐφηρμόσθη αὐστηρότατα, αἱ λειποταξίαι οὐδὲν ἤττον ἐξηκολούθουν ἐκ μέρους ἰδίως τῶν Σκλαβούνων, τῶν ὁποίων ὁ ἐν Στερεᾷ ἀριθμὸς προσήγγιζε τὰς δύο χιλιάδας.

Ἐκ Ναυπάκτου, τὴν ὁποίαν μόνον ἐξουσίαζον ἐν Στερεᾷ, οἱ Ἐνετοὶ διωργάνισαν δύο μεγάλα σώματα, ἐξ Ἑλλήνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μισθοφόρων, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν ἀδελφοῦ τοῦ Ἀγγέλη Σουμίλα, καὶ ἄλλων, ἐξαπέστειλαν κατ' αὐτῶν. Ὁ Σουμίλας διέδραμε τὴν Αἰτωλίαν, καὶ ὁ Μειτάνης ἐξῆλθε κατ' αὐτοῦ. Μάχη φονικὴ συνεκροτήθη ἐν Μακρυνίᾳ· ὅτε ὁ Λουδορέκας δραμὼν εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Μειτάνη κατεδίωξε τοὺς Ἕλληνας· Ἐνετοὺς μέχρι τῆς Ναυπάκτου· ἐπειδὴ δ' ἐνεκα τοῦ πολέμου κατεστράφη ὁ ἐν Σιθίστῃ τῆς Μακρυνίᾳ ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὁ Λουδορέκας ἐπέβλεπεν ἔρπον, δι' οὗ ἀνέκτισεν ὁμοιουμόρφως αὐτόν (1).

Μετὰ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ Λιμπεράκης ἀπεφάσιεν ἵνα ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Στερεᾶς· μετὰ μεγάλων δυνάμεων ἐκκινήσας κατέλαβε τὸ Καρπενήσιον, καὶ στρατοπεδεύσας ἐκεῖ ἔγραψε φιλικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μποςίναν, καταφυγόντά εἰς τὰς πέριξ κόμας, δι' ἧς τὸν προσεκάλει ἵνα ἐνεργήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς κατάκτησιν καὶ διαμερισμὸν τῶν τόπων ἐκείνων, πληρόντες πρὸς τὸν Σουλτάνον τὸ νενομισμένον χαράτζιον, καὶ ἀπαλλάττοντες τοὺς ὁμοεθνεῖς τῶν ἀπὸ πάσης ἐν τῷ μέλλοντι καταθλίψεως τῶν Τούρκων. Ὁ Μποςίνης ἀμφιβάλλων περὶ τῆς εὐλικρινείας, ἀπήντησεν δ' ἀορίστου ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Λιμπεράκην, ὅστις, ἐκδοὺς προκήρυξιν ἀπῆται ἐπὶ ποινῇ θανάτου, τὴν πληρωμὴν τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους καταναγκαστικῶς εἰσέπραξεν ἐν Καρπενήσιῳ. ἤρχισε δὲ καὶ ἵνα στρατολογήῃ διὰ πολλῶν δώρων καὶ ὑποσχέσεων ἰθαγενεῖς, διορίσας πρωτοπαλλῆκαρόν του τὸν Κώσταν 'Ράβδαν· ἐνυμφεῦθη πλουσίαν τινὰ ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Ὑπάτης Μαυρίλου, καὶ ἐκτιζεν ἐκκλησίας, ἐξ ὧν

(1) Τὰς πληροφορίες ταύτας λαμβάνω ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ Γ. Αἰνιᾶνος, ἐνθέρμου ζηλωτοῦ τῶν πατρίων παραδόσεων, καὶ τινος σημειωματαρίου τοῦ μακαρίτου Γιαννάκη Γουλιμῆ, ὅπερ μοι ἔδωκεν ὁ ἐν Ἀγγελοκάστρῳ σεβαστὸς μοι Γεώργιος Γουλιμῆς, υἱὸς τοῦ προδρόμηντος. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἐχαράχθη καὶ ἡ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Λουδορέκα ἐπιγραφὴ, ἣν καταχωρῶ ἀπαρραλλάτως κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ Γιαννάκη Γουλιμῆ, ἀγωνῶν ἀν' ἐτι διασώζηται. « Ἀνεκτίσθη ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου σὺν ἀδελφοῖς » καὶ τεκνητοῖς Γιαννάκη Λουδορέκα Κολονέλο, Γεώργιος Λαπαβίτζα, Δήμο Λούτα· ἀρχιερεῖς Μελέτιος » ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ α' 77. » Σημειωτέον δὲ καὶ ὅτι δαπάνη τῶν ἄρματωλῶν, καὶ ἰδίως τοῦ προειρημένου Λουδορέκα κατεσκευάσθη καὶ ἦ ἐν Στενῷ τοῦ Λοιδορικού μεγάλῃ καὶ μονάφιδος γέφυρᾳ.

μία καὶ ἡ νῦν ἐν Καρπενήσι τῆς Ἀγίας Τριάδος (1). Οἱ ἔνετο βλέποντες τὸν κίνδυνον, ἕνεκα τῆς ἀνυποταγῆς τῶν Ῥουμελιωτῶν Σκλαβούνων, καὶ τοῦ ὀσημέραι μεγεθυνομένου Λιμπεράκη, παντὶ σθένει προσεπάθησαν ἵνα προσελκύσωσι τοὺς πρώτους, ἀποστείλαντες ἐκείσε τὸν Κροάτον Μάρκον Μεδίνην, ἵνα τοὺς πείσῃ διὰ μεγάλων ὑποσχέσεων πρὸς τοῦτο. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς συνδιαλλακτικῆς ἀποστολῆς τοῦ Μεδίνη, ἀπεφάσισαν ἵνα διὰ στρατηγῆματός ἐξασθενήσωσι τὸν ἐπιφθον Λιμπεράκην. Παρ' αὐτοῖς ὑπηρετεῖ πιστῶς ὡς λοχαγός, ὁ Ἰωάννης Λάμπης, ἀνδρεῖος ἀρχηγός, ὡς λέγει ὁ Δοκτελλής, τῶν Ῥουμελιωτικῶν στρατευμάτων ἀνὴρ εὐφρεστάτος, καλὸς στρατιώτης, εἰδήμων τῆς τουρκικῆς, ἑλληνικῆς καὶ ἰταλικῆς διαλέκτου, ἔμπειρος περὶ τὰ τουρκικὰ ἔθιμα, ἕνεκα πολυχροῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς, καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων φίλος ἄκρος τοῦ Λιμπεράκη, πρὸς τὸν ὁποῖον ἄλλοτε, δέσμιος ὄντα ἐν τῇ ναυαρχίᾳ τοῦ καπιτὰν πασᾶ, ἐχορήγησε πᾶσαν δυνατὴν πρὸς ἀπόδρασιν συνδρομὴν, προμηθεύσας αὐτῷ ῥινία πρὸς ἐκκοπήν τῶν ἀλύσεων. Ὁ Λάμπης ἀπεφάσισεν ἵνα μεταβῇ παρὰ τῷ Λιμπεράκῃ, διατρίβοντι τότε εἰς Βραχώριον, καὶ ἀναπτύξῃ ὅλην τὴν εὐγλωττίαν του ἵνα τὸν πείσῃ καὶ ἐγκαταλείψῃ τοὺς Τούρκους, ἢ, ἐν ἀποτυχίᾳ, διαβάλλῃ αὐτὸν παρ' αὐτοῖς ὡς διατηροῦντα ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἄπιστον καὶ ἐπίβουλον. Ὁ Λάμπης μετέβη εἰς Ναύπακτον ἔνθα συσκεφθεὶς περὶ τῶν πρακτέων μετὰ τοῦ προνοητοῦ τῆς πόλεως Ἀνδρέα Τρεβιζάνου, ἔστειλε πεζοδρόμον πρὸς τὴν ἐν Βραχωρίῳ Λιμπεράκῃ μετ' ἐπιστολῆς ἐν ᾗ ἀγγέλλων ὅτι ἀφίχθεις εἰς Ναύπακτον, ἕνεκεν ὑποθέσεών του, ἐπεθύμει ἵνα ἔλθῃ ὡς ἀρχαῖος φίλος, καὶ τῷ προσφέρῃ τὰ σεβάσματά του ἐὰν τῷ ἐγγυᾶτο περὶ τῆς ἐξασφαλισεώς του. Ὁ Λιμπεράκης τῷ ἀπήντησε μετ' ἀγαλλιᾶσεως, ἐγγυώμενος περὶ τῆς ζωῆς του. Ἀναχωρήσας ἐκ Ναυπάκτου ὁ Λάμπης ἐφθάσε μετὰ διήμερον ὁδοιπορίαν εἰς Βραχώριον, καὶ μεταβὰς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γερακάρη ἀπήντησε, κατὰ πρῶτον τὸν Λεονάρδον Καρδερίνην, πρῶν Ἐνετῶν πρόξενον ἐν Σκοπέῳ καὶ ἀκόλουθον τούτου. Ὁ Καρδερίνης γνῶριμος τοῦ Λάμπη, ἐπαρουσίασεν αὐτὸν

εἰς τὸν Λιμπεράκην, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη μεθ' ἰλαρότητος μὴ συναινέσας, ἵν' ἀσπασθῇ, κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθιμον, τὴν ἡγεμονικὴν ἐσθλῆτά του, ἀλλὰ προσκαλέσας ἵνα καθίσῃ θέτων τὸν πῖλον του, καὶ διατάξας ἵνα τῷ φέρῳσι καφὸν καὶ καπνόν. Πολλοὶ Τούρκοι ἐκ περιεργείας εἶχον συβρέυσει ἐρωτῶντες τουρκιστὶ τίς ἦτο ὁ ἐπηλύς. Ὁ Λιμπεράκης τοῖς ἀπήντησεν ὅτι ἤρχετο ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ στρατοπέδου, ὃν ὁ προσφιλέστερος τῶν φίλων, ὃν ἐγνώρισε κατὰ τὰς μεγάλας ταιλαιωρίας τοῦ πολυταράχου βίου του. Παρὰ τῷ Λιμπεράκῃ εὐρίσκετο καὶ ἕτερος Ἕλλην ὀπλαρχηγός ὁ Μάρκος Σταφιλής, ὅστις πειρατὴς τὸ πρότερον, διετέλεσε δέσμιος εἰς τὰ κάτεργα τῶν Ἐνετῶν, παρ' ὧν ἐλευθερωθεὶς ἠνώθη μετὰ τοῦ πρῶτον συνοπαδοῦ του Γερακάρη, διοικῶν ἴδιον σῶμα. Ἄμ' ἀπεσύρθησαν οἱ ἀρκεσθέντες εἰς τὰς πληροφορίας τοῦ ἡγεμόνος Τούρκοι, οὗτος ἡρώτησε τὸν Λάμπην περὶ τῶν συμβαινόντων καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ θρυλλομένων. Ὁ Λάμπης κατέδειξε τὸ ἄτοπον τῆς διαγωγῆς του, προσκαλέσας ἵνα ὑπηρετήσῃ τὴν θρησκείαν τὴν ὁποίαν ἐνδομύχως ἐπρέσβευε, καὶ χάριν τοῦ ἔθνους του καὶ χάριν τοῦ Ἐνετοῦ ἀρχιστρατήγου, ὅστις τὸν εἶχε βαπτίσει, καὶ ἐπροστάτευσεν τὴν ἐγκαταληφθεῖσαν οἰκογένειάν του. Ὁ Λιμπεράκης τὸν παρεκάλεσεν ἵνα τῷ δημολογήσῃ ἂν αὐτοθελήτως ἤλθεν ἢ συναινέσει τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ὁ Λάμπης τῷ ἐμολόγησε τὴν ἀλήθειαν, ἐξορκίσας ἐκ νέου ἵν' ἀπαλείψῃ τὸ στίγμα τῆς ἀτιμίας, προερχόμενος εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, οἵτινες τῷ ἔδιδον βαθμοὺς καὶ μεγαλειτέρας δωρεάς. Ὁ Γερακάρης τῷ παρέστησεν ὅτι παρὰ τῶν Ἐνετῶν μήτε αὐτὸς μήτε ἡ Ἑλλὰς δύναται νὰ προσδοκᾷ διαρκὴ ὠφέλειαν, ὑπομνήσας ἐν τέλει ὅτι ἐπὶ τῇ ἐγγυήσει τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων σταλεις, ἐὰν ἐκηρύσσεται ἐχθρὸς τῶν Τούρκων, ὁ Κοπάνης καὶ οἱ ἄλλοι ἐγγυηταὶ ἤθελον διὰ τῆς κεφαλῆς των πληρώσει τὴν ἀπιστίαν του. Ὁ Λάμπης εὐγλωττῶς τῷ ὑπέμνησε τὰς ἀλύσεις καὶ τὴν εἰρκτὴν, τὴν ἀπιστίαν τῶν Μουσουλμάνων, καὶ συγχρόνως ἱεροπρεπῶς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός του ἀπὸ τῆς θείας δίκης. Ἡ συνδιάλεξις διεκόπη, ἕνεκα τοῦ παραταθέντος δείπνου, ἐν ᾧ ἔλαβον μέρος ἀμφότεροι, καὶ ὁ ἀείποτε συνοδευὼν τὸν Λιμπεράκην, ὡς πνευματικὸς, Παπα-Στέργιος. Μετὰ τοῦτο μείναντες μόνοι, ἐξηκολούθησαν τὴν διακοπείσαν ὁμιλίαν, τοῦ Λιμπεράκη μὴ θέλοντος ἵνα καταπεισθῇ καὶ ἐπιλέγοντος «Τὸ

(1) Τὸ πρωτοκαλλήκαρόν του Κ. Ῥάβδας ἔκτισεν ἐν ἑκκλησιασίαν εἰς Νεοχωρί Κωστριάδας τῶν Ἀγγράφων. (Αἰνιάνος, Ἀθηνᾶ, 1831, σελ. 6.).

» μέλλον καίται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, ὅστις
 » ἄς τὸ διευθύνῃ ἐπὶ τὰ βελτίω. » Μετὰ τοῦτο
 ὁ Λάμπης ἀνεχώρησε, καὶ ὁ Λιμπεράκης τὸν παρ-
 εκάλεσεν ἵνα κατασπασθῇ ἐπ' ὀνόματί του τοὺς
 πόδας τοῦ ἀρχιστρατήγου, τοῦ καὶ ἀναδόχου του,
 διαβεβαιῶν ὅτι ἤθελεν ἐνεργῆσαι τὸ κατὰ δύνα-
 μιν. πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἑνετῶν, δυνάμενος
 μάλιστα, ἵνα τοῖς γνωστοποιῇ πᾶν σχέδιον καὶ
 κίνημα τῶν Τούρκων, ἔαν ἐφευρίσκετο ὁ πρὸς
 συνεννόησιν τρόπος, μὴ ἐμπιστευόμενος εἰς ἐπι-
 στολὰς εἰς πολλὰς ὑποκειμένας συγκυρίας· ἀφοῦ
 δὲ τῷ ἐξεμυστηρέυθη τὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκεί-
 νης σχέδια καὶ κινήματα τῶν Τούρκων, συνά-
 δευσεν αὐτὸν μετ' ἐξήκοντα ἱππέων. τέσσαρα μί-
 λια ἀπὸ τοῦ Βραχωρίου πρὸς ἐξασφάλισιν.

Μετ' οὐ πολὺ ἐπιστολὴ τοῦ συνοδεύοντος τὸν
 Λιμπεράκην πνευματικοῦ Παπα Στεργίου πρὸς τὸν
 προβλεπτὴν Ναυπάκτου, καὶ ἑτέρα τοῦ Λιμπερά-
 κη πρὸς τὸν Ἰωάννην Λάμπην, τὸν Μαῖον τοῦ
 1689 ἀμφοτέραι ἐκ Καρπενήσιου χρονολογούμε-
 ναι, προσεκάλουν τὸν τελευταῖον εἰς δευτέραν μετ'
 ἐκείνου συνέντευξιν. Ὁ Λάμπης φρουρῶν τότε ἐπὶ
 κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων Ἑλλήνων τὸν Ἰσθμὸν
 τῆς Κορίνθου διετάχθη ἵνα μεταβῇ εἰς Καρπενή-
 σιον, τιμηθεὶς διὰ τὰς ἐκδιουλεύσεις του μὲ τὸ ἔ-
 ξοχον ἀξίωμα Ἐφόρου τῶν Σημαιοῦν τῶν στρα-
 τιωτῶν Μορέως καὶ Ῥομέλης.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λιμπεράκης πολλάκις προσ-
 επάθησεν ἵνα διέλθῃ πέραν τοῦ Ἀχελώου, ἀλλ'
 αἰετοτε ἀπεκρούσθη μετὰ μεγάλων ζήμιων ὑπὸ
 τοῦ Μεϊτάνη. Ὁ Σπαθόγιαννος μετὰ τοῦ Λουδο-
 βέχα στενοχωρήσαντες πανταχόθεν ἀπεδίωξαν
 αὐτὸν ἐκ Βραχωρίου, καὶ μέχρι τοῦ Καρπενήσιου
 κατεδίωξαν. Ἐκείθεν ἔπεμψε νέας ἐγκυκλίους,
 ἀπειλητικωτέρας τῶν πρώτων, πρὸς τοὺς κατοί-
 κους τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ ἰδίως τῶν Σαλόνων,
 ἀπειτῶν ἵνα τῷ προσφέρωσι τὸ σέβας, καὶ πλη-
 ρώσωσιν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν τοὺς σουλτανικοὺς
 φόρους, ἄλλως ἤθελεν ἐκστρατεύσει κατ' αὐτῶν
 καὶ τιμωρήσει διὰ θανάτου τὴν ἀπειθεῖαν. Οἱ Σα-
 λονίται ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν αἰμνηστὰν ἱερο-
 μάρτυρα Φιλόθεον τὸν ἐπίσκοπον, τῷ ἀπήντησαν
 ὅτι πρὸς οὐδὲν λογίζομενοι τὰς ἀπειλάς του οὔτε
 φόρους τῷ πληρόνουςιν, οὔτε ὑποταγὴν τῷ ὁμολο-
 γοῦσι· λυσσῶν ἐξ ὀργῆς ὁ Λιμπεράκης μετὰ με-
 γάλων δυνάμεων ἐκστράτευσεν κατὰ τῶν Σαλό-
 νων. Ὁ ἱεράρχης Φιλόθεος καὶ ὁ ἄρματωλὸς Κούρ-
 μας ἐξῆλθον κατ' αὐτοῦ· φονικὴ συνεκροτήθη μά-
 χη, καὶ ὁ Λιμπεράκης αἰσχυρῶς φεύγων μόλις ἤ-

δυνήθη ἵνα σωθῇ μὲ τὰ συντρίμματα τῆς στρα-
 τεῖας του, εἰς Καρπενήσιον, κυνηγούμενος ὑπὸ
 τοῦ ἀνδρείου Κούρμα· ὁ ἐπίσκοπος Φιλόθεος ἐπλη-
 γῶθη καιρίως ἐν τῇ μάχῃ, καὶ μετὰ δέκα ἡμέρας
 ἀπῆλθεν εἰς τὰς οὐράνιους μονὰς ἡ μακαρία ψυχὴ
 τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντος λευίτου,
 ἐγκαταλείποντός εἰς τὸν ἐπιζῶντα ἀδελφόν του
 Δημήτριον Χαριτόπουλον τὴν τὸ μῦρον τοῦ πα-
 τριωτισμοῦ ἀποπνέουσιν εὐχὴν, *Νὰ κρύψῃ τὰ
 κόκκαλά του, καὶ ὅταν πλέον παρῇ ἡ Ἑλλη-
 νικὴ ἐλευθερία, νὰ τὰ θάψῃ ἐν τομῇ εἰς τὴν
 ἐκκλησίαν τῆς πατρίδος του.*

Ὁ Λοκατέλλης ἀναφέρει, ὅτι αἱ κεφαλαὶ τῶν
 ἐν τῇ πολυνέκρῳ μάχῃ τῶν Σαλόνων πεσόντων
 Τούρκων ἀποκοπεῖσαι ἐστάλησαν πρὸς τὸν ἐν τῷ
 Κριτσαίῳ κόλπῳ περιπλέοντα ἑνετὸν τριηράρχην
 Ἰάκωβον Κορνάρου· οἱ Τούρκοι βαρέως φέροντες
 τὴν πρὸ τῶν Σαλόνων ἦταν ἤρξαντο πυρπολοῦν·
 τες μεμαχρυσμένας τινὰς κώμας, ὧν οἱ κάτοικοι
 ἀπεσύρθησαν ἵνα μὴ καταστῶσι τῆς λύσσης τῶν
 ἔρμαιον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ ἄρματωλὸς Κούρ-
 μας παρηκολούθησε τὸν συμμαχητὴν ἱεράρχην,
 πεσὼν ἐν τινὶ μάχῃ.

Ὁ Λάμπης μετέβη εἰς Ναύπακτον προτιθέμε-
 νος ἵνα μεταβῇ εἰς Καρπενήσιον εἰς συνέντευξιν
 τῷ Λιμπεράκῃ· ἀλλ' ὁ Παπα-Στεργίος δι' ἀπειθαλ-
 μένου τὸν εἰδοποίησεν, ὅτι οὗτος προσεκλήθη εἰς
 τὸ στρατόπεδον τοῦ σερασκέρη, καὶ ἐπομένως ἔ-
 πρεπεν ἵν' ἀναβληθῇ ἡ συνέντευξις μέχρι νεωτέρας
 εἰδοποιήσεως. Ὁ σερασκέρης ἡτοιμάζετο ἵνα ἐπι-
 πέσῃ κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Λιμπεράκης
 ἐστοχτοπέδεύσε πάλιν, ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ, εἰς
 Μέγαρ· ἅμα ὅμως εἶδε πλέοντα κατ' αὐτοῦ τὸν
 Ἑνετικὸν στόλον, καὶ τὰ στρατεύματα κινούμενα,
 ἔθηκε πῦρ εἰς τὰ καλύματα καὶ ἀπεσύρθη. Τὸ
 ἐπόμενον ἔτος (1694) οἱ Τούρκοι ἡτοιμάσθησαν
 πάλιν ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς Πελοπόννησον. Τὰ Ἑνε-
 τικο-Ἑλληνικά στρατεύματα εἶχον καταλάβει τὸ
 μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου διά-
 στημα, καὶ ἤγειραν καὶ κανονοστάσια ἐπὶ τῶν
 παρκασιμένων λόφων. Οἱ Τούρκοι δὲν ἐτόλμησαν
 ἵνα τοὺς προσβάλλωσιν· ὁ δὲ Λιμπεράκης, ἐμπει-
 ρότερος τῶν ἄλλων, προσεπάθησε νύκτωρ ἵνα εἰσ-
 χωρήσῃ διὰ κρυφίων ὁδῶν· ἀλλὰ μόλις εἶδεν, ὅτι
 τὰ συνθηματικὰ πυρὰ τῶν Ἑνετῶν ἀνῆγγειλαν τὴν
 ἐμφάνισίν του, ὥπισθοχώρησεν ἐπαναστρέψας εἰς
 Μέγαρ. Πρὸς περισπασμὸν δὲ ἡ πρὸς ἐκδίκησιν
 ὁ Μικέλης ἀπέστειλε πεντακοσίους Ἑλλήνας ὑπὸ
 τὸν συνταγματάρχην Τορτουν, οἵτινες ἀποθάντες

εἰς Στερεάν ἠνώθησαν μετὰ τοῦ ἐν Λοιδορικίῳ Λουδορέκα καὶ εἰσβαλόντες εἰς Καρπενήσιον ἐδῆωσαν τὸν τόπον, ἔκοψαν 150 ἑχθρὶκὰς κεφαλὰς· διαρπάσαντες δὲ καὶ πυρπολήσαντες τὴν οἰκίαν τοῦ Λιμπεράκη ἐπανεστρεψάν ἀπαγαγόντες καὶ πεντήκοντα αἰχμαλώτους.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1695), ὁ Λιμπεράκης διήλθε τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἔφθασε σφάζων καὶ λεηλατῶν μέχρ' Ἑριπολιτσᾶς καὶ Λεονταρίου· ὁ δὲ σερασκέρης ἐστρατοπέδευσεν ἐν Ἄργει.

Ὁ Αἰάμπης οὐχ ἤττον ἐξηκολούθει τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Λιμπεράκη, τὸν ὅποιον οἱ Τούρκοι, συλλαβόντες εὐλόγους ὑπονοίας, ἀπεφασισαν ἵνα θανατώσωσιν· ἐντὸς προσφερθέντος καφὲ εἶχον ῥίψει δηλητήριον, ὅπερ ὁ πανοῦργος Μανιάτης ἐννόησας, δὲν ἠθέλησεν ἵνα πίνῃ. Ἐκτοτε πλέον ἐμελέτησε σπουδαίως τὴν ἐκ τῶν Τούρκων φυγὴν. Ἡ Ἐνετικὴ κυβέρνησις ὑπέσχετο ὅτι ἤθελε τῷ δώσει τὸν βαθμὸν ἱππότητος τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἰδιοκτησίας, καὶ πρέπουσαν συντήρησιν δι' ἑαυτὸν καὶ δεκαπέντε ἄτομα τῆς ἀκολουθίας του, συμπεριλαμβανομένου ἐν αὐτῇ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου· ὡς ἐπίμετρον δὲ πάντων, ὅτι ἤθελε διευκολύνει τὴν ἀποδράσιν του. Προσποιηθεὶς ὅθεν ὅτι ἐμελέτα εἰσβολὴν εἰς τὰ περὶ χώρα τῆς Ναυπάκτου, ἔφυγεν ἀπὸ τοῦ σώματός του, καὶ μετὰ 30 πιστῶν ἀκολουθῶν ἔδραμε πρὸς τὴν παραλίαν, καὶ ἐπιβίβασθεις εἰς τὰς ἀναμενούσας Ἐνετικὰς γαλέρας, μετέβη ταχέως εἰς τὸ ἀπέναντι παράλιον. «Διαδοθείσης, λέγει ὁ Γαρζόνης, τῆς ἀνελπίστου προσελεύσεώς του ἐχάρησαν οἱ λαοὶ τοῦ βασιλείου (τῆς Πελοποννήσου), καὶ ἡ Γερουσία μετὰ θρησκευτικῆς πίστεως ἐπέδοκίμασε τὰ διαπραγματευθέντα.» Τῷ ἔδωρήθη σταυρὸς ἀδαμαντοκόλλητος, καὶ διωρίσθη τοπάρχης τῆς Ρούμελης (Livadia).

Ἐνῶ δὲ ὁ Σουλτάνος διέτριβεν εἰς Ἀνδριανούπολιν (1696) ἦλθεν ἡ μουσουλμανικὴ φρουρὰ τοῦ Λιμπεράκη ἵνα παραδώσῃ τὴν σημαίαν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ὁ Λιμπεράκης μεταβὰς εἰς Στερεάν συνεφιλιώθη μετὰ τῶν ἀρματωλῶν, καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐκστρατεύσαντες ἐκυρίευσαν τὴν Ἄρταν, καὶ ἐξέτειναν τὰς δηλώσεις τῶν εἰς Φωκίδα, Βοιωτίαν, Ἀττικὴν, Φθιώτιδα, φονεύσαντες καὶ διώξαντες τοὺς ἐκεῖσε Τούρκους, κυριεύσαντες τὴν Λαμίαν καὶ μέρος τῆς Θεσσαλίας μέχρι τοῦ Κομμένου Τζαμιοῦ. Ὁ Ἐνετικὸς στόλος εἶχεν ἀράξει εἰς Στυλίδαν πρὸς ἀπόβασιν.

Ὁ Λιμπεράκης πάσχων πρὸ καιροῦ ἀπὸ ποδά-

γρας, μετέβη εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἐκεῖ διήνυσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πολυταράχου βίου του· οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἀρματωλῶν, ὡς ὁ Κούρμας, τὸ Χορμόπουλο, ὁ Σταφιλῆς καὶ ἄλλοι εἶχον πέσει· οἱ Σκλαβούνοι ἐγκατέλιπον τὴν Στερεάν, καὶ ὁ Λουδορέκας μετὰ τῶν ἄλλων μετέβη εἰς Πελοπόννησον. Οἱ Τούρκοι πανταχόθεν ἐπῆρχοντο, καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ σερασκέρης διέταξε τὸν τοπάρχην τῆς Λεβαδείας Μωχαμμέτ-πασάν ἵνα πορευθῇ κατὰ τῶν Σαλῶν μετὰ εἰκοσιν ἀποσπασμάτων πεζικοῦ. Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι, ἐστερημένοι ἀρχηγῶν, μαστιζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνσκήψαντος τρομεροῦ λοιμοῦ, καὶ βλέποντες τὴν προδοτικὴν τῶν Ἐνετῶν ἐγκατάλειψιν, ὠρκίσθησαν πίστιν πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ πρὸς ἐπισφράγισιν τοῦ ὅρκου ἔδωκαν ὁμήρους τρεῖς τῶν προϋχόντων· ὁ ἀδελφὸς τοῦ αἰμνήστου ἐπισκόπου Δημήτριος Χαριτόπουλος μετ' ἄλλων ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς Ζάκυνθον. Ὁ Ἀγγέλης μετὰ τοῦ Βαλαωρίτου, ἀπολέσαντος τὸν βραχίονά του ἐν τινι συμπλοκῇ, μετέβησαν εἰς Λευκάδα, ἔνθα ἡ δημοκρατία, ἐκτιμῶσα τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ἀγγέλη, τοῦ ὁποῦ ὁ ἀδελφὸς καὶ ὁ ἐξάδελφος ἐφονεύθησαν ἐν Πελοποννήσῳ, τῷ ἀπένειμε βαθμὸν καὶ γαίας· ὁ Βαλαωρίτης δυσαρστηθεὶς διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἀγγέλη προτίμησιν ἀνεφέρθη εἰς τὴν δημοκρατίαν ἐξαιτούμενος τὰ αὐτὰ δικαιώματα· ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι τὴν ἀναφορὰν ἐκείνην ἐπαρουσίασεν ὁ Μόσχος ἐπὶ τοῦ ἀποκοπέντος βραχίονός του.

Καταχωροῦμεν μετάφρασιν τοῦ ὑπὲρ τοῦ Σουμίλα δουκικοῦ διατάγματος, διατηρουμένου ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τῷ ἀρχεῖῳ Λευκάδος (Registro Ducale investiture κλπ.)

«Ἀλούζιος Μοτζενίγος, ἐλέω Θεοῦ δούξ τῆς Ἐνετίας, πρὸς ἑσσεὶ μνήμην τοῦ ἔργου.—Ὁ καπιδάν Ἀγγέλης Σουμίλας, λεγόμενος Βλάχος, ἐξ Ἰωαννίνων, ἀφήσας τὴν πατρίδα του ἐγένεν ἐθελοντῆς ὑπήκοος τῆς κυριαρχίας μας, ἀποδείξας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ παρελθόντος πολέμου ἐναργέστατα τὴν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ καλῶς ἐρρίζωμένην ἐν τῇ καρδίᾳ του πίστιν· συναθροίσας ἰδίᾳ δαπάνῃ χιλίους ἀνθρώπους συνέδραμεν εἰς ἐπιθυμητὴν ὑπηρεσίαν ἐκτελεῖς οὐ μόνον μετὰ προφανῆ ζημίαν εἰς συχνὰς κατὰ τῶν θωμανῶν μάχας, ἀλλ' ὑπερασπισθεὶς ἀνδρείως τὰ μεθόρια καὶ τοὺς ὑπηκόους πολλὰ ἀπὸ τῆς μουσουλμανικῆς εἰσβολῆς, καταδιώξας πολλοὺς κακοποιούς, διαβιβάζων ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Πρεβέζης καὶ ἄλλων μακρυνῶν μερῶν τὰς δημοσίας προ-

σόδους, καὶ εἰδοποιῶν περὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐχθροῦ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους. Δι' ἔργα τόσον ἔνδοξ' ἀφήμισε τὸ ὄνομά του, ἔχων καὶ τὸ καύχημα ἐνὸς ἀδελφοῦ καὶ ἐνὸς ἐξαδέλφου πεσόντων ἐνδόξως εἰς τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Μορέως. Διὰ ταῦτα τῷ ἀνήκει δικαία ἀμοιβή. Ἡ μεγαλοδωρία μας ὕθεν, διὰ ψηφίσματος τῆς 12 τρέχοντος, ἀναγνωρίζουσα τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ἀνδρείαν του, παραχωρεῖ αὐτῷ οἰκίαν καὶ ὑποστατικά ἐν τῇ νήσῳ τῆς Λευκάδος, χάριν ἀρκούσης ζωτροφίας αὐτοῦ τε καὶ τῆς οἰκογενείας του. Δυνάμει τοῦ ἰδίου ψηφίσματος συγκατανεύομεν νὰ τιμῇσωμεν καὶ ἡμεῖς σήμερον, ἐν πλήρει συνεδριάσει, τὸ ἄξιον ὑποκείμενόν του μὲ τὸν τίτλον ἱππότη τοῦ ἀγίου Μάρκου, δίδοντες αὐτῷ τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ τὴν στολὴν, τὴν ζώνην, τὴν σπάθην, τοὺς χρυσοὺς πτερνιστήρας καὶ πᾶν ἄλλο στρατιωτικὸν κόσμημα ἀνήκον εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱππότη, δικαιοῦμενος ν' ἀπολαμβάνῃ ὅλων τῶν τιμῶν, προτιμήσεων, προνομίων τοῦ βαθμοῦ τούτου ὥστε ἡ ἀξία του διακρινομένη μὲ τοιαύτην τιμῇς ἔνδειξιν, νὰ ζωγονῇται πάντοτε πρὸς τὴν δημόσιον ὑπηρεσίαν, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ἀξιολύμητον παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους. Ἀφίεμεν ὕθεν εἰς μνήμην τῶν μεταγενεστέρων τὸ εἰρημένον προνόμιον, φέρον τὴν συνήθη σφραγίδα.

Ἐκ τοῦ δουκικοῦ Παλατίου, 17 Νοεμβρίου 1701 (4).»

Εἰς τοὺς Ἐνετοὺς διὰ τῆς ἐν Καρλοβίτση συνόδου (1699) ἀφέθη ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς μόνον ἡ Ναύπακτος καὶ ἡ Πρέβεζα μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς κατεδαφίσεως τῶν φρουριῶν. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς Μουσουλμανικῆς καταστάσεως ἡ Πελοπόννησος διηρέθη εἰς δύο μεγάλας σατραπείας (σαντζιάκ), τὴν τῆς Τριπολιταῆς καὶ τοῦ Μιστρά, διοικουμένας ὁμοῦ ὑφ' ἐνὸς σαντζιάκ-βέη. Οἱ Ἐνετοὶ ὀνομάσαντες αὐτὴν Βασιλείον (Regno della Morea) διήρσαν εἰς τέσσαρα θέματα, τῆς Ῥωμανίας, Ἀχαΐας, Μεσσηνίας καὶ Λακωνίας. Ἐπὶ δεκαεξέτη ἀπὸ τῆς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως διέμειναν ἀνενόχλητοι κύριοι τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1714 διήγειραν τὴν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπανάστασιν τοῦ Μαυροβουνίου, ἐπωφελοῦμενοι τοῦ μεταξὺ Πύλης καὶ Ῥωσσίας πολέμου. Ἐγκαταλειφθέντες ὁμῶς οἱ δυστυχεῖς Μαυροβουνιώται, περικυκλώθησαν ὑπὸ τοῦ πασᾶ τῆς Βοσνίας Νουου-

μάν-Κιουπρουλή, καί, μετ' ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν, ὑπετάχθησαν. Ὁ Βλαδίκας τοῦ Μαυροβουνίου κατέφυγεν εἰς τὸ Ἐνετικὸν ἔδαφος, καὶ ὁ Κιουπρουλής ἐξήτησε τὴν παράδοσίν του. Ἐνεκὰ δὲ τῆς ἀποποιήσεως τῶν Ἐνετῶν ὁ πόλεμος ἐκνήρυχθη, καὶ φοβερὰ στρατεία ἡτοιμάσθη κατὰ τῆς Πελοποννήσου (Ἰανουαρ. 1716), ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ μεγάλου βεζίρου Ἀλῆ, τοῦ ἐκ Νικαίας. Πρὸ πολλοῦ ἐμαίνετο μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Ἑλλήνων ἡ διαίρεσις· οἱ Ἐνετοὶ ἐθεώρουν αὐτοὺς ὡς ἀνδράποδα κατακτηθέντα, καὶ προσεπάθουν ἵνα ἐπιβάλλωσι τὸ θρήσκευμά των. Τόσον δ' ἀνεπτύχθη τὸ κατὰ τῶν Ἐνετῶν μῖσος, ὥστε, ὡς λέγει ὁ Χάμμερ, *ἐπρωτίμωρ μᾶλλον τοὺς Μουσουλμάνους*. Προκηρύξεις τοῦ Σουλτάνου καὶ μεγάλου βεζίρου προσεκάλουν τοὺς Ἕλληνας ἵν' ἀποτινάξωσι τὸν Ἐνετικὸν ζυγόν, ἐπὶ ἀμοιβῇ ἀμνηστίας. Ὁ Λαρισσαῖος Τοπάλ-Ὄσμαν στρατολογήσας ἐκ Ῥούμελης, ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἄρματων εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐντὸς ἑκατὸν ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου οἱ Ἐνετοὶ παντελῶς ἐξεδιώχθησαν. Οἱ Ῥουμελιῶται ἐπανεστρεψαν πλήρεις λαφύρων εἰς τὰς οἰκίας των, καὶ μέχρι τοῦδε παροιμιώδης κατέστη ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καλουμένη τῆς *ἀλλαμπάντας* (alla banda) ἢ τῶν *λαφύρων*.

Μόνος ὁ ἄρματωλὸς τῆς Ἀκρνανίας Πάνος Μεϊτάνης ἐκώφευσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Τοπάλ-Ὄσμαν, ὅστις μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, ἐστράφη κατ' αὐτοῦ, καὶ μάχης φονικῆς συγκροτηθείσης ἔξω τοῦ Ἀγγελολάστρου, ἔπεσεν ὁ ἄρματωλὸς ἥρωϊκῶς μαχόμενος (1).

Κ. ΣΑΘΑΣ.

(1) Correvano per la Morea proclami del gran Signore, sparsi ad arte dal visir, coi quali erano invitati i popoli a sottomettersi al loro antico sovrano, e n' erano minacciati di morte que' che ne fossero ricusati. (Capelletti, Historia della Venezia, XI. σελ. 158.

(1) Τὴν δημοσιευομένην πιστῶς εἰκόνα τοῦ εἵχεν ἀντιγράψει ἐν ἔτει 1835 ὁ Κ. Αἰνιάν, διατηρουμένην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Κατούνης.—Σημειωτέον δὲ, ὅτι ὡς πηγὰς τῆς παρούσης διατριβῆς ἔχω τὸν Αἰ. Locatelli, storia della guerra in Levante. Garzoni, storia Veneta. Cantemir, Histoire de l'Empire Ottoman.—Hammer, tom. 11—13 καὶ τὰ χειρόγραφα τῶν Γ. Αἰνιᾶνος, Γιαν. Γουλιμῆ, καὶ τὴν διαθήκην τοῦ Χαραιτοπούλου.

(1) Ὁ ἱπποτικὸς σταυρὸς τοῦ Σουμίλα ἔφερον ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς θυρεοῦ τὸ σύμβολον τοῦ ἀγίου Μάρκου, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου τὸ ὄνομα αὐτοῦ λατινιστὶ Angellini Sumilae.